

Tai buvo nuostabi naktis, tokia, kokią tegalima patirti, kai esame labai jauni, mano mielas skaitytojau. Dangus buvo toks žvaigždėtas, toks vaiskus, kad žiūrėdamas į jį nepaliaujamai klausdavai savęs, kaip tie visų rūšių irzlūs ir visa kuo nepatenkinti varguoliai gali gyventi po tokiu dangumi? Tai labai jaunatviškas klausimas, labai, malonus skaitytojau, išties labai jaunatviškas, tačiau tegul Dievas kuo dažniau jaudina tavo širdį tokiais klausimais. Kalbėdamas apie visų rūšių irzlius ir visa kuo nepatenkintus varguolius, negaliu prisiminti nieko kita visą tą dieną, kaip tik savo pamokomą elgesį. Nuo pat ryto buvau nugrimzdęs į ypatingą melancholiją. Netikėtai pajutau, kaip visi palieka mane mano vienatvei, kaip visi atsikrato manęs. Teisybės dėlei, žinoma, vertėtų paklausti – kas gi tie visi? Aš jau aštuonerius metus gyvenau Sankt Peterburge ir nebuvau su niekuo susidraugavęs, su kuo apie tai būčiau galėjęs pakalbėti. Tačiau dėl ko aš turėčiau su kuo nors susidraugauti? Turiu pasakyti, aš draugauju su visu Sankt Peterburgu, tad štai dėl ko, kai visas miestas netikėtai susipakavo ir išvyko į kaimą, aš pamaniau, kad visi mane paliko. Mane baugino mintis, kad liksiu vienas, ir išties tris dienas aš praklaidžiojau gatvėmis pirmyn ir atgal, giliai prislėgtas, ne visai suprasdamas, kas gi su manim yra. Atrodė, kad pačiam Sankt Peterburgui gresia tapti dykuma. Ir tuomet aš pasijutau sugėdintas, sužeistas ir nuliūdęs: nebebuvo jokios ding-

sties nei jokios vietos, kur galėčiau keliauti šiame krašte. Buvau pasiruošęs keliauti su kiekvienu vežimu, su kiekvienu padoriai atrodančiu džentelmenu, samdančiu karietą; tačiau nė vienas, nė vienas iš jų manęs nepakvietė; pasijutau taip, tarsi būčiau visai užmirštas, tarsi aš būčiau jiems visai svetimas!^I Vieną ankstyvą rytmetį Nilsas išropojo iš savo mažytės lovos. Jis nebegalėjo ilgiau miegoti. Turėjo būti dar labai anksti, nes buvo labai ramu, ir nors saulė švietė pro langą, Nilsui nė truputėlio nesinorėjo miego. Nilsas įsėlino į prieškambarį, o po to į mamos ir tėčio miegamąjį. Jis atvėrė duris ir tylutėliai įžengė vidun. Priėjo prie mamos lovos, bet mamos ten nebuvo. Tuomet žvilgtelėjo į tėčio lovą, bet tėčio irgi nebuvo. Nilsas grįžo į savo kambarį. Jis ruošėsi apsirengti ir eiti žaisti. Jis gali pats apsirengti, nes jis jau didelis berniukas. Prausdamasis jis vos vos suvilgė veidą, o po to vogčiomis žvilgtelėjo į svetainę ir virtuvę, tačiau ten nieko nebuvo. Nilsas pamanė, jog tokį ankstyvą rytmetį būti namuose vienam yra tiesiog puiku. Jis nusileido laiptais ir išėjo į gatvę. Jis negalėjo išeiti negavęs leidimo, tačiau mamos ir tėčio nebuvo, tad Nilsas išėjo niekieno nepasiklausęs. Visai greta laukujų durų stovėjo tramvajus. Nilsas pažvelgė vidun, bet ten nebuvo nė vieno žmogaus. Nei vairuotojo, nei konduktoriaus. Kur gi yra visi?^{II} „Maždaug pusvalandžiui mes sustojome Koidula gatvėje. Tuomet atvežė žmones, susodino į sunkvežimį ir liepė man nuvežti juos į uostą. Kada jūs pasiimsite tuos žmones? – paklausiau aš uniformuoto vyro. Jis atsakė, kad jie bus išsiųsti į provinciją ir kad mieste dabar bus daugybė tuščių butų. Man buvo liepta važiuoti į vakarinį molą. Ten jau laukė daugybė sunkvežimių, kai kurie iš jų buvo su žmonėmis. Tie, kuriuos aš atvežiau, buvo patalpinti į gyvulinius, grotuotais langais vagonus, daugelį tokių aš buvau matęs uoste. Vyras buvo atskirti nuo moterų ir vaikų. Žmonės atrodė labai liūdni ir prislėgti. Girdėjau deiones ir vagonuose verkiančius vaikus. Molo pakrašty buvo pilna sovietinių

kareivių ir jie buvo apsupę visą uosto teritoriją. Ten buvo mašinų stovėjimo aikštelė, kur aš turėjau laukti. Uoste aš supratau, kad vyksta kažkas negera. Įspūdis buvo slegiantis. Vyras, kuriuos vežiau, sugrįžo ir liepė man važiuoti į Kadriorgą, nebeprisimenu į kokią gatvę. Nepažinojau žmonių, kurie buvo areštuoti ir įsodinti į sunkvežimį. Vėl nuvežiau juos į uostą. Ir vėl man buvo liepta išvažiuoti. Jie negalėjo pagauti visų žmonių, kurių ieškojo. Aš be perstogės vežiojau žmones iki pat sekmadienio, birželio 15-osios ryto. Per tą laiką transportuodamas deportuotuosius važiauvau 50 ar 60 kartų. Mano sunkvežimis buvo naujas ir aš buvau nuolat raginamas paskubėti. Tie, kurių nerasdavo namuose, buvo ieškomi, bet visų žmonių nebuvo įmanoma sugauti. Tuo tarpu kai kurie deportuojamieji buvo pakeisti; šeštadienio vakarą prie viso būrio buvo prijungti trys berniukai – estas ir du rusai. Nuvežiau visus areštantus į uostą, išskyrus vieną šeimą, kurią buvo liepta nuvežti į Pääsküla geležinkelio stotį. Čia irgi laukė vagonai grotuotais langais. Nepažinojau nė vieno iš areštuotųjų. Prisimenu vieną šeimą iš Kadriorgo: vyrą su nėščia moterimi ir vienerių metų vaiku. Moteris su vaiku buvo pasodinta greta manęs vairuotojo kabinoje, o man buvo liepta važiuoti lėtai. Moteris visą laiką verkė ir buvo tiek išsekusi, kad bet kurią akimirką galėjo apalpti. Kai privažiavome uostą, ji paklausė, ar jie leistų priėti prie vyro ir atiduoti jam vaiką, bet jie nesutiko. Nemačiau nė vieno, kuris būtų nepaklūęs kareiviams.^{IV} Nilsas įėjo į pieno krautuvę. Jis pažinojo savininę. Bet jos ten nebuvo, kaip ir jokių žmonių visoje krautuvėje. Gatvėje žmonių taip pat nesimatė ir visur buvo taip ramu. Nė vieno važiuojančio automobilio nei tramvajaus. Niekur nė vieno žmogaus. Nilsas buvo vienas vienuolis visame pasaulyje. Nilsas užėjo į visas krautuves, kurios tik pasitaikydavo, ir niekur nebuvo nė gyvos dvasios. Jie visi buvo išnykę. Jis užsuko į saldinių parduotuvę ir suvalgė šokoladą. Nilsas puikiai žinojo, kad to daryti negalima, bet dabar jis buvo vienas visame pasau-

lyje, tad tai nebeturėjo prasmės. Jis įėjo į bakalėjos krautuvę ir suvalgė kelis obuolius. Nilsas negalėjo jų visų suvalgyti, tad į kišenę išmetė kelis apelsinus. Kur gi yra visi? Visai greta stovėjo tramvajus. Nilsas įsirangė į priekinę sėdynę. Jis patraukė rankeną ir ėmė žaisti, kad jis yra vairuotojas.^{II} Labiausiai ji ir apgailestavo dėl to kvailo poelgio. Gražiausią savo gyvenimo laiką ji praleido Viljandi, vaidindama Ugalos teatre ir susitikinėdama su vienu vaikinu. Sykį ji jam pasakė: „O žinai, aš ketinu persikraustyti į Taliną ir tapti tramvajaus vairuotoja“. Jis atsakė: „Tu esi tokia mažytė, kad net nesimatysi pro tramvajaus langą“. Mare į tai atsakė: „Aš tau įrodysiu, kad matysiuos.“ Ji niekada nebuvo mačiusi tramvajaus, ji tik kvailiojo.^{IV} Bum! Netikėtai tramvajus pajudėjo ir Nilsas rimtokai sunerimo. Tačiau dabar jis buvo vairuotojas, tad privalėjo važiuoti gerai ir greitai! Jis užsimaukšlino vairuotojo kepuraitę. Ji buvo per didelė ir užkrisdavo ant ausų. Nilsas negalėjo pasiekti varpelio, bet jis šaukė: „Dzin! Dzin!“ Nebuvo jokio reikalo to daryti, nes niekur nebuvo jokių žmonių. Nilsas buvo laimingas, nes pasaulyje jis buvo visiškai vienas. Dabar jis galėjo daryti, ką nori.^{II} „Ar jūs pastebėjote, kad šiandien lyja auksu? Ištiesą dieną lyja. Tai guoba meta savo auksines sėklas taip, tarsi lytų auksu.“^{IV} Nilsas nuvairavo tramvajų iki Rotušės aikštės. Ten jis nebegalėjo toliau važiuoti, kadangi kitas vagonas stovėjo ant bėgių. Nilsas negalėjo sustoti, tad jis įvažiavo tiesiai į kito vagono užpakalį. Bum!^{III} Šypsena sudužo kaip suskeldėjęs stiklas, jos gabalėliai pavirto ašarom. Iš jų prie kelio ėmė dygti liūdnoji neužmirštuolė!^V Nilsas iškrito iš sėdynės tiesiai į gatvę, tačiau jis nė truputėlio nesusižeidė. Tramvajaus vagonas buvo sudaužytas. Toliau juo važiuoti Nilsas nebegalėjo. Tačiau jei berniukas dar norėjo važinėti, jis galėjo išokti bet kurį kitą tramvajaus vagoną. Čia jų buvo aibė. Banko, iš kur žmonės gauna pinigų, durys buvo atvertos. Nilsas įėjo ir išsinešė pilną maišą pinigų, o kadangi jis buvo vienišas pasaulyje, tai viskas priklausė jam.^{II} Erdvūs ir prabangūs cen-

trinio ofiso vestibuliai, mažesnių skyrių ofisai įvairiuose rajonuose yra matę išties siaubingų scenų, neturėtume pamiršti automatinų kasų, priverstų atsidaryti ir išmesti paskutinį banknotą, kai kurių iš jų ekranuose pasirodančių paslaptinių pranešimų, kuriuose dėkojama už tai, kad pasirinkote šį banką. Mašinos iš tikro yra labai kvailos, tiksliau būtų sakyti, kad šios mašinos išdavė savo savininkus, trumpiau tariant, visa bankinė sistema žlugo, sugriuvo kaip kortų namelis.^{VI} Nilsas buvo toks laimingas, kad ėmė dainuoti. Jis turi daugybę pinigų. Jis gali nusipirkti viską! Jis pirks peilį ir lūpinę armonikėlę, ir mažą dviratį, ir kastuvą, ir kraną, ir mašinėlę, ir lėktuvą, ir automobilį, ir viską pasaulyje. Nilsas įžengė į krautuvę pirkti peilio. Vitrinėje jis pamatė nuostabų peilį, tačiau negalėjo užmokėti, kadangi nebuvo kam paimti iš jo pinigų. Tad Nilsas išmetė pinigus į gatvę. Vis tiek iš jų jokios naudos. Nilsas išvydo didelę puikią gaisrinę mašiną su kopėčiomis, tad iškart šoko prie vairo. Jis spaudė visus mygtukus ir traukė visas rankenėles. *M-m-m-m-m-mum! M-m-m-m-m-mum!* Motoras ėmė burgzti ir mašina pajudėjo. Nilsas čiupo vairą, bet nebuvo nė trupučio išsigandęs. Tai nuostabu! Iš pradžių jis pasivažinėjo po teritoriją, kur stovėjo mašina, tada apvažiavo visą miestelį, tačiau niekur nerado gaisro.^{II} Birželio pradžioje gaisrininkų brigada iš Jōgevos nuskubėjo link Pedjos geležinkelio stoties gesinti „gaisro“. Iki saulėlydžio neliko nė valandos. Dangus buvo vaikus ir aiškiai galėjai matyti saulę. Tuo pat metu buvo matomas apvalus, maždaug saulės didumo objektas judantis link Englos pelkynų. Būdama tikra, kad „gaisro“ nepasieks, gaisrininkų brigada pasuko atgal.^{VII} Naktį atšalo, beveik nebeliko ką mesti į ugnį, kaitra, vis dar sklindanti iš žarijų, jau nebegalėjo sušildyti aklų, iš šalčio nutirpusiais kūnais kalinių, atsidūrusių toliausiai už beprotnamio vartų, kaip, tarkim, daktaro žmona su grupele kitų. Jie sėdėjo susispaudę – trys moterys ir viduryje berniukas, o aplink juos trys vyrai ir bet kas, kas būtų juos pamatęs sakytų, kad jie tokie ir

gimė, ir kad į juos žiūrėdamas patiki, jog jie yra niekas kitas kaip tik vienas kūnas, vienas kvėpavimas ir vienas alkis. Vienas po kito jie pagaliau užmigs, negiliu miegu, iš kurio jie pabus kelis kartus, nes akli kaliniai, atsigaunantys iš stingulio, atsikelia ir mieguisti kliuvinėja už dar miegančio kūno ir jiems nėra jokio skirtumo, kur miegoti čia ar kur nors kitur.^{VI} Bet Kongo jau buvo prabudęs. Jis atsisėdo ir naktinės lempos šviesoje tyrinėjo vaikišką savo draugo veidą, suspaustą sapno spazmų, ar tiksliau, atpalaiduojančio sapno, – balti dantys tarp raudonų lūpų. Tai buvo jau pasibaigę. Karina miegojo mieste už kelių šimtų kilometrų nuo čia. Ar žurnalistas apie ją tebesvajoto? Miegančiojo lūpos judėjo. Ar jis pasakė Karinai, kad ji nevažiuotų? Jo vokai virptelėjo. Ar sapnavo savo paslydusią žmoną? Ar jis galvojo apie Kongo, kuris atsikels iš savo lovos, tyliai išlinks iš kambario, drebėdamas nuo šalčio išeis į lauką ir pasileis kaimo keliuku. Po kelių šimtų metrų jis pasuks į mišką, suras motociklą su priekaba, išsitrauks juodas pirštines ir odinį švarką, apsilinks jį, užsimaus pirštines, užves motorą ir nurūks link miesto.^{VIII} Pagaliau gaisrinės variklis užgęsta. Tikriausiai baigėsi benzinas. Nilsas eina į parką, kur jis paprastai žaidžia su vaikais iš tos pačios gatvės. Jis mato užrašą:

PRAŠOME NEMINDŽIOTI ŽOLĖS.

Bet jis nebeturi jokios prasmės, kadangi berniukas yra vieni vienas pasaulyje. Žaidimų aikštelėje yra supynės. Nilsas norėtų pasisupti, bet tam kitoje pusėje kas nors turėtų atsistoti. O, kad čia būtų Katė ar Paulius! Jis eina tolyn ir prieina didingą kino teatrą. Užsėda vidun. Ten tamsu ir nieko nerodo. Nėra jokio kino mechaniko, kuris galėtų paleisti filmą.^{II} Aš girdėjau varinių pučiamųjų muziką iš greta esančio

parko – greičiausiai ten vyko vakarėlis su šokiais. Išlindęs pro langą, užuodžiau žydinčias lelijas. Kažkur krūmuose suokė lakštingala. Stai ga viskas atrodė arti ir toli tuo pačiu metu; taip akivaizdu ir pasiekiami kai kuriems. Tačiau tie, kurie buvo atskirti nuo šio dingusio pasaulio tik plona traukinio vagono siena ir mažu langu su grotomis, patyrė šią vasaros muziką, tolimą lakštingalos giesmės suokimą ir žydinčių lelijų kvapą paskutinį kartą savo gyvenime.^{IX} Nilsas yra alkanas. Ilgą laiką jis nieko nevalgė. Jis užsėda į prabangų viešbutį; tačiau visas maistas yra šaltas ir nevisai išviręs. Jis mėgina gaminti pats. Jis sudeda kviečius, supila vandenį į puodą ir uždega dujas. Tačiau košė yra bjauraus skonio. Ji sudegus ir tokia kieta, kad sunku įkišti į ją šaukštą.^{II} Gyventi maisto prekių parduotuvėje galėtų būti išeitis, bent jau tol, kol bus maisto atsargų, kad nereikėtų išeiti lauk. Tiems, kam teks taip pasielgti, nebus nė akimirkos ramybės – tai mažiausia, kas gali nutikti, sakau mažiausia, nes teko girdėti apie atvejį, kuomet kažkas bandė užsirakinti parduotuvėje, užsikalė duris, tačiau negalėjo sustabdyti sklindančio maisto kvapo nuo tų, kurie rinkosi lauke, ir todėl, kad buvę viduje atsisakė atidaryti duris, parduotuvė buvo padegta.^{VI} Būti vienam pasaulyje nebėra nė kiek smagu. Nilsas ilgisi savo draugų ir Tėčio, Mamos. Ypač Mamos. Nilsas sėda į automobilį ir važiuoja ieškodamas kur nors likusių žmonių. Jis atvažiuoja į oro uostą. Ten jis mato lėktuvą. Nilsas šoka į jį ir skrenda aukštai, aukštai tarp debesų. Lėktuvas kyla vis aukščiau ir staiga į kažką atsitrenkia. Turėtų būti mėnulis! Nilsas krenta žemyn, žemyn, žemyn. Nilsas garsiai sušunka – ir pabunda. Jis yra savo mažoje lovelėje. VISKAS BUVO SAPNAS! Tada įeina Mamytė. „Kas yra Nilsai? Ko verki?“ „Mamyte, aš sapnavau, kad buvau vienas pasaulyje ir galėjau daryti ką panorėjęs. Tačiau aš greitai pavargau būti vienas. Aš taip džiaugiuosi, kad tai tebuvo sapnas!“^{III} „Ar žinote, ką sapnavau?“ staiga paklausė žurnalistas. „Matote, yra toks senas estų prietaras, kad nereikia atsiliepti į nepažįstamo kvietimą,

ar ne?“ „O kas jus kvietė?“ – Kongo paklausė pašokdamas. Tačiau žurnalistas tęsė: „Toks buvo mano sapnas. Buvo vasaros vakaras, saulė leidosi ir aš ėjau kaimo keliu su savo žmona. Basi, minkštomis kelio dulkėmis. Prie kelio augo alksnis, kuris buvo visas padengtas tomis dulkėmis. Mes ėjome tylėdami. Tarsi grįždami iš kažkur arba kažkur eidami. Staiga kažkas pakvietė mano žmoną. Tas balsas skambėjo lyg vyro, tačiau labai aukšto tembro. Negaliu pasakyti iš kurios pusės ir ar iš toli tas balsas atėjo. Oras buvo sustingęs, galbūt dėl to. Mano žmona apsimetė, kad nieko neišgirdo, ir ką dar aš galėjau daryti, jei ne sekti ja? Taigi mes, du apsimetėliai, ėjome toliau, laukdami naujo šūksnio, nes jeigu kažkas jau pradėjo šaukti, greičiausiai nesustos, kol į jo kvietimą bus atsakyta. Taip ir buvo, jis vėl šūktelėjo. Mano žmona nuėjo nuo kelio ir peršoko pakelės duobę. Ji net neatsigręžė atgal, nuėjo link miško, tuomet pagalvojau, jog tai gali būti angliškas atsiveikinimo būdas. Visgi šūktelėjau jai: kur tu eini? Aš tuoj grįšiu, ji melavo. Gerai, na ir eik, atsakiau laikydamasis humanistinių principų; niekada nesakau niekam kažko nedaryti. Tačiau gavusi mano sutikimą, ji staiga suabejojo, pažiūrėjo į mane kreivai, kol balsas vėl pasigirdo. Ji vis dar įdėmiai į mane žiūrėjo, tarsi aš būčiau kaltas arba ji pati būtų jautusis dėl kažko kalta. Žinote mano žmoną – šiek tiek apvalainą; įsivaizduokite ją melodraminėse situacijose. Nagi eik! – sušukau ir ji nuėjo palei pažliugusį pelkės kraštą, girdėjau kaip šlepsėjo vanduo tarp jos kojų pirštų. Ji dingo tarp krūmų. Stovėjau nejudėdamas, paliktas. Pradėjau eiti toliau; sutikau smagių ūkininkų, kurie prakaituodami laukuose uždirdinėjo kasdieninę duoną, ir jie mojavo man savo nutriušusiomis kepurėmis sveikindamiesi. Saulė leidosi link horizonto, galvijai judėjo link namų ir viskas atrodė kaip buvę. Kalno papėdėje matydamas baltus dvaro pastatus apačioje aš pirmą kartą supratau, kad tai, kas įvyko nebuvo nė kiek natūralu ir kasdieniška. Kaip aš turėčiau pranešti tai savo tėvams, tiems pagyvenusiems ir melancholiškiems

žmonėms, kurie kaip įprasta gyvena kažkur, už kelių dienų kelionės nuo čia? Ar man pačiam pas juos vykti? Ne, turėčiau parašyti jiems laišką, tačiau vis tiek nebus įmanoma papasakoti jiems visų detalių, o ypač apie besileidžiančios saulės šviesą, tą ypatingai šleikščių atmosferą. Mano tėvai manimi nepatikėtų; jie galvotų, jog esu girtas. Pagautas staigaus impulso, pradėjau eiti atgal, iš kur buvau atėjęs. Temo; pakilo vėjas ir gamta mane neramino. Nuo žemės kilo dulkės ir lapai blaškėsi vėjyje. Aš bėgau klausdamas savęs: kur viskas atsitiko? Tačiau nebuvo ko paklausti. Ir ko gi aš būčiau paklausęs? Netrukus išgirdau staugimą, sumišusį su vėju, ir pastebėjau per geltoną smėlį link manęs judančią dėmę. Be abejo – motociklą su priekaba! Vyriškis vairavo motociklą užsidėjęs juodus akinius, juodas pirštines ir odinį švarką, jis atrodė kaip tas vakaras.^{viii} Šios rankovės gražiai dera su kepure. Jam yra daugmaž trisdešimt metų, vidutinio ūgio ir labai jau drūto sudėjimo. Be migloto narkomano žvilgsnio. Aiškios ir jautrios akys.^x Užstojau jam kelią ir paklausiau, ar jis nematė mano žmonos. Jis papurtė galvą ir tarė: „Negirdžiu tavęs.“ Aš pakartojau klausimą, o jis vėl sako: „Negirdžiu tavęs.“ Po trečio bandymo dvejojau, gal jis apkurto nuo ilgo važiavimo, tačiau tuoj supratau, kad jis mane apgaudinėjo. Aišku, galų gale jis buvo Tamsos Motociklininkas su priekaba! Jis padarė velniškai surauktą veido išraišką ir galingai užvedė motorą. Prikrėtęs man į akis smėlio, grėsmingasis motociklininkas nuvažiavo su gaudžiančiu motoro riaumojimu ir tik tuomet aš pastebėjau savo žmoną, besileidžiančią nuo kopų. Ji šlubavo, ant galvos buvo užsidėjusi dobilų vainiką, suknia buvo aplipusi varnalėšomis, lūpos kraujavo. Paėmiau ją už rankos ir pasivedžiau kelio link. Koks nors sunkvežimis nuveš mus per vėją ir naktį. Maža srovelė kraujo tekėjo jos burnos kampučiu ir ji neatmerkė akių. Aš spoksojau į apšalusį moters veidą ir drebančiomis lūpomis tariau: „Aš mylėjau tave, mano brangioji, labiau nei tu kada būtum patikėjusi.“^{viii} „Tramvajų vairuotojai turėtų

mylėti žmones“; – pasakė Mare. „Kartais jie suirzta ir vertina dalykus per rimtai ir jei tu prarandi kantrybę, kyla konfliktas.“ Anksčiau Ton-di linijos gale būdavo koordinatorius. Trys arba keturios transporto priemonės stovėdavo greta viena kitos, o šviesų signalai nurodydavo, kuri iš jų pirma gali išvažiuoti. Koordinatorius įjungė žalią šviesą ir davė išvykimo ženklą. Mare, kuri buvo pabudusi nuo trečios valandos ryto, laukdama suskambant signalo, padėjusi rankas ir galvą ant priekinio skydelio, ilsėjosi. Netrukus atsirado keleivis, kuris labai nervingai beldė į dureles: „Šviesa įjungta! Šviesa įjungta!“ Mare pakėlė galvą ir jam sako: „Oi, kaip skauda, šviesa įjungta, tačiau meilė skauda dar labiau. Šviesa gali būti išjungta, tačiau meilė – niekada.“^{IV} Aš, pavyzdžiui, prisimenu, kad būtent čia, valandos tikslumu prieš metus, aš vaikščiojau šiuo šaligatviu pirmyn ir atgal toks pat vienišas ir nusiminęs, koks esu dabar! Ir aš prisimenu, kad mano sapnai buvo tokie pat liūdni, ir nors dabar nėra nė kiek geriau nei anksčiau, kažkaip negaliu nustoti galvojęs, kad gyvenimas tada buvo lengvesnis ir ramesnis, nesudrumstas tos juodos minties, kuri mane dabar vargina; kad aš nebuvo kankinamas to sąžinės graužulio, tamsių ir skausmingų graužulių, kurie nedavė man ramybės dieną ir naktį. Tuomet klausai savęs: kur yra tos tavo svajonės? Tu purtai savo galvą ir^I tada Narva kelias išnyksta iš matomumo lauko. Netikėtai ir visiškai. Jis pakeičiamas tamsa apgaubta tuštuma. Kita gatvė išnykimui yra Mere kelias; kitoje pusėje Tammsaare parko gatvė atrodo kaip vieta iš Tolkinio gūdaus fantazijų pasaulio. Galų gale virš galvų kabančios lempos Viru žiede išsijungia. Tik Viru viešbutis dar šviečia. Juodi turistai ištirpsta naktį. Nematau, kur jie nuėjo. Trys siluetai pasirodo iš tamsos Tammsaare parko gatvėje, jie cypia, tarp jų pirštų rūksta cigaretės. Judėdamos link šviesdėžėmis apšviesto hamburgerių kioskelio rusakalbės merginos leipsta juokais. Jos šaiposi viena iš kitos ir ginčijasi, kuri pirma supanikavo dingus šviesai. Ateidama iš Mere gatvės pusės

blondinė mergina įeina į aplink šviesdėžę esantį šviesos ratą. „Tikrai gan baisu, aš gerokai išgąsdindau, kai dingo visos šviesos“, – prisipažįsta 21-erių metų studentė Kristiina Orasmäe. „Bet nieko tokio. Aš augau kaime, esu pratusi prie tamsos“, – ji linksmi priduria ir, pasukusi namų link, išnyksta naktį. Vienintelis šviesos šaltinis Pärnu gatvėje yra tolumoje mirksintis Dramos teatras. „O, bet čia tai geras; atrodė, kad kažkas užmovė maišą ant mano galvos“, – sako kita mergina, išnirusi iš tamsos ir išsišiepusi. Ji sako, kad jos vardas Okeiko. „Tai mane visiškai nustebino. Aš neskaitau laikraščių ir nežiūriu televizorių. Tačiau dabar galime stebėti žvaigždes.“^{XI} Aklas žmogus, kuris po suklopimo tą naktį turėjo likti, negalėjo atsistoti. Susisukęs, tarsi iš paskutiniųjų saugotų likusią šilumą savo pilve, jis nejudėjo, nepaisydamas vis stiprėjančio lietaus. Jis miręs, tarė gydytojo žmona, o mes, likusieji, geriau jau turėtume pasišalinti, kol dar turime jėgų savyje. Svirduliuodami ir apsvaigę jie kliuvo sau už kojų, laikėsi vieni kitų, tada sustojo į eilę, kurios priekyje buvo moteris, turėjusi reginčias akis, tada tie, kurie manė turintys nematančias akis, mergaitė su tamsiais akiniais, senas vyras su juodu akies raiščiu, berniukas su ramentu, pirmojo neregio žmona, jos vyras ir pačiam gale – gydytojas. Kelias, kuriuo jieėjo, vedė į miesto centrą, tačiau daktaro žmonos planas buvo ne toks, ji siekė kuo greičiau surasti vietą, kur galėtų saugiai palikti visus paskui ją einančius ir tada galėtų viena ieškoti sau maisto. Gatvės tuščios galbūt todėl, kad dar anksti, galbūt dėl vis smarkėjančio lietaus.^{VI} Tuščiame Tammsaare parke, virš mano galvos bruzda būrys paukščių. Staiga su dideliu ūžimu jų pulkas pakyla. Kuomet varnų kranksėjimas nutyla, galiu girdėti smagią muziką, sklindačią iš Sony parduotuvės ir sukuriančią įdomų kontrastą. Jaunas vyras visu greičiu bėga palei aklina tamsų Estijos kelią. Tačiau nematau, kad jį kažkas vytųsi. Nors, kaip įprasta, naktimis gatvės yra daugiau mažiau ištuštėjusios, mašinos važiuoja ypač lėtai. Ir tai turi priežastį. Sunku

įžiūrėti gatvėse pažymėtas linijas ar kelio ženklus, o geltonai mirksintis šviesoforas akina. Kas keisčiausia, pirmą kartą Talino centre matau automobilius važiuojančius su įjungtais priekiniais žibintais. Be to, beveik neįmanoma įžiūrėti pėsčiųjų. Visiškai netikėtai, lyg važiuotum tamsu greitkeliu, juodos figūros iškyla automobilių lempų šviesoje sukeldamos keletą šokų.^{XI} Skamba lyg olandų tapytojo darbas, manau tai ir buvo jis, tačiau jame buvo pavaizduotas skęstantis šuo, vargšė būtybė, jau pusiau panirusi. Tuo atveju tai turėtų būti ispanų tapytojas, nes iki jo niekas netapė šuns tokioje padėtyje, po jo joks tapytojas neturėjo drąsos pamėginti. Galbūt ten taip pat buvo arklių traukiamas, šieno prikrautas vežimas, kuris kirto upelį. Ar ten buvo namas kairėje? Taip, tuomet tai bus anglų tapytojas. Gali būti, bet nemanau, nes ten buvo moteris ir vaikas jos rankose. Motinos su vaikais ypač dažnai būna paveiksluose. Tiesa, aš tai pastebėjau. Aš nesuprantu, kaip viename paveiksle gali būti tiek daug scenų, sukurtų tiekos skirtingų tapytojų. Dar ten buvo bevalgantys vyrai. Meno istorijoje yra tiek priešpiečių, pietų užkandžiavimų ir vakarienių, kad ši detalė negali mums atskleisti, kas valgė. Iš viso būta trylikos vyrų. Štai tada bus lengviau, tęskite. Taip pat ten buvo nuo-ga moteris šviesiais plaukais, ji stovėjo jūroje plūduriuojančioje kriauklėje, o aplink ją buvo begalė gėlių. Be abejonės – italas. Dar ten buvo mūšis. Kad įvardintume, kas nutapė tuos paveikslus, kuriuose vaizduojami banketai ir moterys su vaikais rankose, šių detalių nepakanka. Buvo lavonų ir sužeistų vyrų. Tai yra natūralu, kad anksčiau ar vėliau, visi vaikai miršta ir kareiviai taip pat. Ir arklys ištiktas siaubo. Su savo akimis tuoj iškrisiančiomis iš akiduobių. Būtent. Arkliai tokie jau yra, kokios dar scenos buvo tame tavo paveiksle. Deja, aš niekuomet negalėjau to išsisaiškinti, nes apakau bežiūrėdamas į tą arklį.^{VI} Anot Gelbėjimo centro ryšių atstovės Edvi Freiberg, jie sulaukė pirmo skambučio dėl palaidų žirgų gatvėse 1 val. 47 min., praeivis pranešė, jog keturi rudi žirgai išstrūko iš hipo-

dromo. Pagal nuorodas, žirgai judėjo link miesto centro. „Mes jau susisiekiame su policija, mums jau pranešta apie žirgus“, – tęsė Freiberg. „Vėliau bandėme susisiekti su žirgų savininkais ir hipodromo darbuotojais, ieškodami, kas galėtų priėti arčiau prie žirgų.“ Freiberg paaiškino, jog jie sulaukė ir daugiau skambučių ir, anot skambinusių, gyvūnai nebuvo sužeisti. Freiberg negalėjo papasakoti, kuo ši operacija baigėsi, ir pasiūlė šiuo klausimu susisiekti su policija. Anot Talino Hipodromo valdybos nario Vahur Nurm, žirgai greičiausiai jau yra grįžę į savo gardus, tačiau jis negalėjo patvirtinti, ar jie nebuvo tą naktį sužeisti. Jis taip pat pridūrė, jog žirgai negalėjo patys išstrūkti iš gardų, kažkas juos paleido. „Turbūt kažkoks pusprotis nuėjo į žirgyną naktį, tačiau nieko konkrečiau negaliu papasakoti“, – pastebėjo Nurm. Ir dar pridūrė, jog pats naktį buvo nuėjęs pažiūrėti, kaip laikėsi žirgai. Anot jo, policija iškvietė trenerį, kad jis sugautų žirgus. Jis nenorėjo atskleisti trenerio tapatybės. Pasak Šiaurinės policijos prefektūros spaudos atstovo Mihkel Loide, 1 val. 50 min. jie gavo pranešimą apie kažkokius žirgus, pabėgusius iš Paldiski gatvės hipodromo. „Vėliau paaiškėjo, kad jų būta aštuonių“, – jis pasakė. Loide pridūrė, kad 2 val. 30 min. jiems paskambino ir pranešė, jog keli žirgai yra už Jūreivių ligoninės ir policija sugebėjo du gyvulius parvesti į hipodromą. „Taip pat policininkai pastebėjo keletą žirgų paplūdimyje. Iki 3 val. 50 min. visi aštuoni žirgai buvo grąžinti į savo gardus“, – pasakė jis. Anot Loide, naktį ieškodami žirgų dirbo 15 pareigūnų iš skirtingų Šiaurinės policijos prefektūros nuovadų. Taipogi sulaikytas įtariamasis, kuris, manoma, galėjo paleisti žirgus, šiuo metu jis apklausiamas.^{XII} Kongo dirbo aptarnavimo srityje. Jis buvo gan malonaus ir šilto būdo žmogus. Visgi tapus Tamsos Motociklininku kelio atgal nėra. Kartą paragavęs šviežios mėsos nepaliausi dėl jos žudyti.^{VIII} Pradžioje jie rado vieną mirusią žiurkę, vėliau jų ras dešimtis, o neužilgo negyvų žiurkių buvo visur. Panika tarp žmonių mažėjo, tačiau kuomet pradėjo mirti

pirmieji gyventojai, vedliai nusprendė imtis veiksmų. Pradžioje jie nenorėjo tikėti, jog užėjo maras, tačiau didėjant mirusiųjų skaičiui, miestas buvo paskelbtas karantino zona. Dauguma žmonių buvo uždaryti gyvi savo mieste viliantis, kad maras neužilgo baigsis, tačiau kuo ilgiau tęsėsi karantinas, tuo mažiau vilties jie turėjo. Daugelis gyventojų liko atskirti nuo savo šeimų, nes kritinės situacijos metu tapo neįmanoma susisiekti su išoriniu pasauliu. Tau leidžiama įeiti į miestą, bet niekam negalima iš jo ištrūkti. Daug žmonių bando pabėgti, kiti nusprendžia likti ligos akivaizdoje. Kai mirčių skaičius pasiekia nesuvokiamą lygmenį ir kova su maru atrodo beprasmiška, žmonės nusprendžia dirbti kartu, tikėdami, jog dar galima sustabdyti maro plitimą. Jie pamiršta savo asmenines nuoskaudas ir bėdas bei pradeda dirbti bendram labui. Po ilgos ir sunkios kovos dėl išgyvenimo maras baigėsi. Žmonės skirtingai į tai reaguoja. Nors ir tai jau buvo tapę tradicija, gyvenimas grįžta į seną tvarką. Tačiau galimybė, kad maras vėl užeis, visada išlieka.^{xiii} „Apsirengęs uniformos marškinius ir pasilipęs ant laiptelio šūktelėjau: „Ei, jei laukiate draugo, tai viskas gerai, tačiau jei laukiate tramvajaus, jo nebus iki rugpjūčio vidurio“, – pasakė Abelis. Tramvajaus vairuotoja būdavo nustebusi, kuomet žmonės jai tiesiog atsukdavo nugarą. Dar galima suprasti pagyvenusius žmones, kurie ne taip greit sureaguodavo, tačiau kas yra jauniems žmonėms? Vienas iš jų net nenustojo nusirašinėjęs pasenusio tvarkaraščio, ji pasakė apstulbusi. Naujos ir numeriu 6 pažymėtos linijos atidarymo dieną tramvajaus vairuotoja Mare Abel bandė kviesti žmones stotelėje šokti vidun, tačiau jie žiūrėjo į ją tarsi ji pati būtų maras.^{xiv}

- ⁱ Fyodor Dostoyevsky, *White Nights / Stories* [Baltosios naktys / Apsakymai], Raduga Publishers, Moscow, 1990 (125, 128, 148 p.)
- ⁱⁱ Jens Sigsgaard, *Nils All Alone* [Nilsas visiškai vienas], Oxford University Press, New York, 1947 (pilnas tekstas)
- ⁱⁱⁱ *Eesti Rahva kannatuste aasta* [Estų tautos skausmo metai], Eesti Omavalitsuse väljaanne, Tallinn, 1943 (262–263 p.)
- ^{iv} Lii Unt, Lihtsad inimesed [Papraستی žmonės], *Eesti Naine*, August 2006
- ^v Järelhüüe Anne-Maarja Põderile [Anne-Maarja Põder nekrologas], *Pärnu Postimees*, 15.06.2004
- ^{vi} Josè Saramago, *Blindness* [Aklumas], The Harvill Press, London, 1997 (252, 208, 211, 212, 209, 123 p.)
- ^{vii} Igor Volke, *Ufo-raamat* [NSO knyga], Periodika, 1991 (48 p.)
- ^{viii} Mati Unt, Must mootorrattur [Tamsos motociklininkas], *Mati Unt. Kogutud teosed 2 (Rinktiniai Mati Unt darbai, 2 tomas)*, Eesti Raamat, 1985, (194, 192, 193 p.)
- ^{ix} Ühe naise mälestusi [Moters memuarai], Mart Laar (red.), *14. juuni 1941a: mälestusi ja dokumente [1941 m. birželio 14 d.: memuarai ir dokumentai]*, Eesti Muinsuskaitse Selts, Tallinn „Valgus“, 1990 (36 p.)
- ^x Madis Jürgen, Kurikamees lükkas ohvri juuksed kõrvale ja ütles: „ära karju!“ [Vaikinas su beisbolo lazda timptelėjo aukai už plaukų ir pasakė: „Nerėk!“], *www.ekspress.ee*, 12.12.2009
- ^{xi} Dagne Hanschmidt, Pimedusse mattunud linn külwab hirmu ja viha [Tamsoje paskendęs miestas sukėlė baimę ir neapykantą], <http://tallin-napostimees.ee>, 21.03.2009
- ^{xii} Urmas Seaver, Tallinnas Paldiski maanteel jooksid öösel ringi kaheksa hobust [Aštuoni pabėgę žirgai naktį lakstė Tallino Paldiski gatve], <http://postimees.ee>, 21.05 2008
- ^{xiii} [http://et.wikipedia.org/wiki/Katk_\(Camus\)](http://et.wikipedia.org/wiki/Katk_(Camus))
- ^{xiv} Trammijuhi lahkus jahmatas [Stulbinantis tramvajaus vairuotojo gerumas], *Eesti Päevaleht*, 4.06.2003

